

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

ВІСНИК

Науково-методичного центру навчальних закладів
сфери цивільного захисту

№ 29-2018

Харків

Рекомендовано до друку Науково-методичним центром навчальних закладів сфери цивільного захисту
Протокол від 10.12.2018 р. № 38

Вісник Науково-методичного центру навчальних закладів сфери цивільного захисту № 29. — Х.: НУЦЗУ, 2018. — 75 с.

Включає інформаційно-аналітичні та навчально-методичні матеріали з питань навчальної та методичної роботи у процесі підготовки фахівців у закладах освіти ДСНС.

Для наукових, педагогічних, науково-педагогічних і практичних працівників ДСНС.

Редакційна колегія: Садковий В.П., д-р наук з держ. управління, професор
Назаров О.О., канд. психол. наук, професор
Уваров Ю.В., канд. техн. наук, доцент
Стельмах О.А., канд. техн. наук, доцент
Тімченко О.В., д-р психол. наук, професор
Рябініна О.В., д-р філос. наук, професор
Асоцький В.В., канд. психол. наук,
Відповідальний за випуск Кравців С.Я.
(057) 704-14-32

Редактор Хорошилова К.В.

Підписано до друку 31.01.19. Формат 60x84/16.
Папір 80 г/м². Ум.друк. арк. 6,0
Тираж 50 прим. Вид. № 03/19.

Сектор редакційно-видавничої діяльності
Національного університету цивільного захисту України
61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94

ЗМІСТ

Васильєва Р.Ю., Орчинська Л.В., Семенець Л.М.

Формування у майбутніх учителів навичок пожежної безпеки під час вивчення курсу «Основи охорони праці та безпека життєдіяльності» 5

Вовчук С.Г., Яковець Н.М.

Функціональне навчання на андрагогічних засадах 8

Гафіатуліна І.В.

Використання програмного комплексу Netop School під час проведення занять із функціонального навчання з питань цивільного захисту 12

Головня О.В.

Шляхи розвитку професійної компетенції педагога 14

Ковалевська Т.М., Данілін О.М., Савченко О.В., Отрош Ю.А.

Шляхи підвищення рівня правової освіченості майбутніх фахівців служби цивільного захисту 18

Купчак М.Я.

Реферування у процесі правової підготовки фахівців цивільного захисту 20

Логвиненко В.М.

Розвиток критичного мислення у процесі професійної підготовки фахівців цивільного захисту 23

Могілевець Ю.Є., Шуміленко Л.Є.

Організація методичного супроводу підготовки та проведення спеціального об'єктового тренування з питань цивільного захисту 27

Мосов С.П., Чубіна Т.Д.

Складові наукового забезпечення освітнього процесу у закладі вищої освіти ДСНС 33

Олешко Ф.П., Єфімова О.В.

Розвиток умінь та навичок активного слухання у навчальному діалозі 39

Розуля А.О., Ільчишин О.Ф.

Кейс-метод як засіб активізації освітнього процесу у сфері підготовки фахівців з питань цивільного захисту 42

Рябчук Т.Г., Егрецька М.С.

Сучасні технології навчання і підготовки фахівців у навчальних пінктах для управлінь ДСНС України 44

Савченко О.В., Данілін О.М., Ковалевська Т.М., Отрош Ю.А.

Значення практичної підготовки у формуванні високого рівня професіоналізму майбутніх фахівців служби цивільного захисту 50

- знань з опрацьованої тематики та їх застосуванні під час при вивчення дисципліни;
- навичок не тільки вилучення, а й узагальнення важливої інформації, що міститься у первинних джерелах інформації;
- вмінь ефективно опрацьовувати джерела інформації усіх видів та формувати власну думку, що забезпечить академічну цінність як освітнього, так і дослідницького процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Купчак М.Я. Підготовка майбутніх експертів з екології у вищих навчальних закладах засобами інформаційно-комунікаційних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.04 / М.Я. Купчак. – Львів, 2018. – 20 с.
2. Реферування документів: сутність, види, функції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5044599/page:10/>.
3. Реферування. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>.
4. Зайчук О.В. Теорія держави і права / О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко // Академічний курс : підруч. – Київ : Юрінком Інтер. – 2006. – 688 с.
5. Білоусова Л.І. Формування пізнавального інтересу учнів основної школи до навчання природничо-математичних дисциплін за комп'ютерної підтримки / Л.І. Білоусова, Н.В. Житеньова // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – №2 (16). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em16/emg.html>.

Логвиненко В.М., кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

В умовах сучасного розвитку суспільства соціальні процеси і зміни стають дедалі стрімкішими, суспільство щоразу дає людині нові виклики, з'являються проблеми, які почасти є нестандартними й потребують нагального вирішення. Це вимагає нового освітнього підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців в усіх галузях. Сучасні спеціалісти повинні вміти критично оцінювати ситуацію, порівнювати альтернативи, оперативно приймати рішення та розв'язувати складні проблеми. Сьогодні стало зрозумілим, що процеси реформування освітньої системи мають фокусуватися на критичному мисленні, навички якого стають все більш значущими для ефективної професійної діяльності та для досягнення успіху в будь-якій

сфері життєдіяльності загалом. Особливо це стосується фахівців цивільного захисту, яким, у силу професії, доводиться працювати в умовах екстремальних, надзвичайних, нетипових ситуацій, часткової чи повної невизначеності і, враховуючи багато чинників (які можуть істотно змінюватися), їм необхідно вміти оперативно приймати правильні рішення. Для прикладу, це виконання таких завдань як «проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт; гасіння пожеж; ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій в умовах екстремальних температур, задимленості, загазованості, загрози вибухів, обвалів, зсувів, затоплень, радіоактивного, хімічного забруднення та біологічного зараження, інших небезпечних проявів; проведення піротехнічних робіт» [1] тощо. Допущена при цьому помилка може ускладнити виконання завдання, піддати ризику здоров'я та життя колег чи постраждалих громадян, збільшити негативні наслідки лиха загалом. Виконуючи свій професійний обов'язок в таких умовах, фахівець має володіти ситуацією, а для цього необхідне мислення вищого порядку – критичне, де ціниться думка, а не механічне повторення, адже: «критичне мислення використовується для розв'язування проблемних ситуацій, які не можуть бути вирішені простим пригадуванням інформації або застосуванням відомих, а тому простих процедур (навичок)» [2, с. 315]. Для подолання значної частини побутових і навіть деяких професійних проблем достатньо звернення до здорового глузду. Проте, якщо постає проблема вирішення нетипового завдання, коли обмежені часові ресурси і мають місце природні чи штучні перешкоди, що є характерним у роботі рятувальників, то здоровий глузд часто виявляється недостатньо ефективним. В цьому сенсі критичне мислення допомагає адекватно реагувати на надзвичайну ситуацію, сприяє швидкому прийняттю правильного рішення, зменшенню ризику ухвалення хибних рішень, чіткому керуванню діями підлеглих та населення, підвищенню ефективності роботи фахівців аварійно-рятувальних служб. Навики критичного мислення допомагають розібратись у проблемній ситуації, швидко проаналізувати причини виникнення та передбачити наслідки тих чи інших подій і явищ; виділити головне, визначити способи досягнення поставлених завдань і обрати найдоцільніший; оперативно вибрати необхідні засоби і методи вирішення завдання, спланувати дії під час виконання роботи та випереджати хід подій. Здатність до критичного мислення особливо є актуальною в умовах небезпеки і фізичних перевантажень.

Критичне мислення застосовується для вирішення конкретних ситуативних завдань і виступає як практичне мислення для розв'язання реальних проблем. Для кращого розуміння цього процесу мислення та сфери його застосування звернемося до функціональної моделі критичного мислення, яку пропонує С. Терно. Критичне мислення відбувається у чотири етапи: «1) усвідомлення проблеми або зіткнення з проблемою; 2) проблемна ситуація та проблемна задача створюють певну перешкоду в досягненні мети – ситуацію утруднення; 3) переструктурування знань, способів дій, власних

установок, досвіду та знаходження ідеї правильного розв'язку; 4) обґрунтування віднайденого рішення та представлення його іншим (об'єктивація думки)» [2, с 310].

Оскільки критичне мислення не виникає спонтанно, цьому потрібно навчати. Для ефективного розвитку критичного мислення, як зазначає авторитетний дослідник у цій галузі знань О. Тягло, потрібно враховувати такі параметри критичного мислення як когнітивний та афективний. Вони взаємопов'язані, проте якісно відмінні: «перший враховує когнітивні, або пізнавальні, вміння і диспозиції, а другий – афективні диспозиції» [3, с. 244].

До когнітивних вмінь у першу чергу відносять аналіз, оцінку і виведення висновків, а також інтерпретацію, пояснення, саморегуляцію (яка включає самоконтроль і самовиправлення). О. Тягло вважає, що «когнітивні вміння в основному ґрунтуються на природній логіці чи на науці логіки, а також на здатності розуміння чи на герменевтиці: це вміння, що схоплюються у наукових поняттях, піддаються раціональній алгоритмізації та навчанню» [3, с. 244].

Афективні диспозиції характеризуються постійною допитливістю, гостротою думки, прагненням до надійної інформації, правильного мислення і створюють підґрунтя для розвитку критичного мислення. «Афективні диспозиції, як видається, виходять за межі раціонального і навіть свідомого – у підсвідоме, індивідуальне чи соціальне, у природні задатки людини чи у «з молоком матері всмоктані» цінності й звички людських спільнот» [3, с. 244–245]. Розглядаючи афективні диспозиції у структурі критичного мислення, на нашу думку, можна провести аналогії з евристичною діяльністю. Евристична діяльність – це специфічна операція мислення. Вона творить нову систему суджень, ідей. Евристика вивчає появу нових знань чи дій в нестандартній ситуації. Ідея нового приходить зненацька, раптово, як осяяння після довгих пошуків. Логічні роздуми ще не гарантують можливості створити щось нове. Евристика передбачає формування нових схем діяння, а не просто відбір із готових.

Шляхи розвитку цих двох напрямів критичного мислення мають різнитися. Щодо афективних диспозицій, які витворюють готовність мислити нестандартно, не за прописаним алгоритмом, то вони становлять основу критичного мислення і їх потрібно розвивати з малечку. Вдосконалити цю здібність у дорослому житті можна шляхом вирішення евристичних завдань [4, 5].

Розвиток когнітивної складової можливий за раціональними алгоритмами, через утвердження критичного мислення в якості методичного стержня викладання ряду академічних дисциплін. Таке «наскрізне критичне мислення» повинне сприяти підвищенню рівня засвоєння професійно орієнтованих дисциплін, які використовують його ресурси, і наблизити його до потреб практичної діяльності спеціаліста. В цьому сенсі формування нави-

ків критичного мислення слід виділити таку філософську дисципліну, як логіка. Проте виклад дисципліни «Логіка» повинен відрізнятися від традиційного курсу «Логіки» перш за все тим, що викладач має акцентувати увагу не на тонкощах складних формалізмів, доступних лише «вузьким» професіоналам. Викладаючи матеріал, особливу увагу слід звертати на практично розповсюджені й ефективні алгоритми міркувань про повсякденну реальність, з якою буде стикатися майбутній фахівець цивільного захисту у своїй діяльності; будувати приклади та задачі, враховуючи професійну спрямованість. Викладач має ставити за мету не тільки повідомлення знань, але й вироблення стійких навиків аналізу і побудови міркувань, обґрунтування та захисту своєї точки зору і критики контраргументів. Проте не слід думати, що практична орієнтація логіки зводиться до наведення прикладів із вказаних предметних областей. Положення, відображені у змісті та структурі курсу, перш за все спрямовані на оволодіння тими алгоритмами міркувань, які є важливими для сучасного спеціаліста в галузі цивільного захисту. Зокрема вивчення і засвоєння логічних операцій, правил виведення, законів мислення, різного роду логічних помилок дозволить ефективніше оцінювати надзвичайну ситуацію, зменшити ризик прийняття хибних рішень, визначати причини виникнення надзвичайних ситуацій, прогнозувати їх розвиток тощо.

Підсумовуючи викладене, слід сказати, що у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту необхідно розвивати навички критичного мислення. Завдяки цьому набуваються необхідні навички прийняття рішень в умовах надзвичайної чи нетипової ситуації, досягається здатність виділяти в наявній інформації істотні, головні моменти, необхідні для розв'язання проблеми; діяти нешаблонно, швидко приймати рішення в обставинах, що змінюються, бачити кілька можливих шляхів розв'язання проблеми і вибирати найефективніший з них, робити висновки із суперечливої інформації, проводити аргументований критичний аналіз подій, явищ тощо. Це сприятиме зменшенню ризиків під час виконання поставлених завдань та підвищить якість виконаної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс цивільного захисту України // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>.
2. Терно С. О. Критичне мислення: динаміка та сфера застосування / С. О. Терно // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. - 2016. - Вип. 46. - С. 310–315. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2016_46_58.
3. Тягло О. В. Досвід засвоєння критичного мислення в українській вищій школі / О. В. Тягло // Філософія освіти. - 2017. - № 2. - С. 240-257. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhilEdu_2017_2_16.

4. Плохута Т. М. Евристичні запитання як основа критичного мислення / Т. М. Плохута // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. - 2015. - № 9. - С. 383–390. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2015_9_51.

5. Чернега О. А. Формування критичного мислення студентів засобами евристичної технології навчання / О. А. Чернега // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер : Педагогічні науки. - 2014. - Вип. 3. - С. 291–300. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpu_2014_3_50.

Могілевець Ю.Є., завідувач обласного методичного кабінету НМЦ ЦЗ та БЖД Запорізької області;

Шуміленко Л.Є., методист обласного методичного кабінету НМЦ ЦЗ та БЖД Запорізької області

ОРГАНІЗАЦІЯ МЕТОДИЧНОГО СУПРОВІДУ ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ОБ'ЄКТОВОГО ТРЕНУВАННЯ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Спеціальні об'єктові тренування з питань цивільного захисту (далі – СОТ з питань ЦЗ) є формою практичної підготовки працівників, зокрема керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту (далі – ЦЗ), що визначає в цілому готовність суб'єктів господарювання (далі – СГ) до реалізації інструкцій щодо дій персоналу СГ у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій (далі – НС), планів локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки, планів ЦЗ на особливий період.

Методичний супровід СОТ з питань ЦЗ на СГ – це комплекс заходів, що здійснюється майстрами виробничого навчання (далі – МВН) Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Запорізької області (далі – Центр) для надання їм методичної допомоги у підготовці та проведенні цих тренувань.

Методичний супровід СОТ з питань ЦЗ проводиться згідно із затвердженими місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування планами-графіками проведення практичної підготовки осіб керівного складу і фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів ЦЗ на СГ та організаційно-методичними вказівками з питань ЦЗ на голови обласної державної адміністрації.

Згідно з цими план-графіками педагогічні працівники Центру здійснюють методичний супровід СОТ з питань ЦЗ на СГ.

Для забезпечення проведення методичного супроводу СОТ з питань ЦЗ на СГ Центром розроблені Навчальна програма методичного супроводу